

MOGUĆNOSTI RAZVOJA ARHIVSKE ANDRAGOGIJE

PETRA KOLESARIĆ

Eugena Kvaternika 101
HR-31220 Višnjevac
Croatia
e-mail: pkolesaric97@gmail.com

UDK 37.013.83:930.25

Stručni rad /
Professional paper

Sažetak

Baštinske institucije arhiva u Republici Hrvatskoj imaju mnoštvo aktivnosti za učenike i studente te aktivnosti poput izložbi, stručnih vodstava, znanstvenih i popularnoznanstvenih predavanja i slično. Ipak, prepoznata je mogućnost da bi arhivi mogli biti mjesta učenja ne samo za učenike i studente, već i za populaciju odraslih osoba. Ovaj rad prikazuje mogućnosti praktičnog povezivanja arhivistike s andragogijom u svrhu stvaranja obrazovnih aktivnosti u arhivima. U radu je prikazano jedno inicijalno istraživanje, koje je imalo za cilj otkriti postoji li potreba za afirmacijom arhivske andragogije.

Ključne riječi: arhivi, andragogija, cjeloživotno obrazovanje, odgojno-obrazovne znanosti, slobodno vrijeme

1. Uvod

Tražeci literaturu o odgojno-obrazovnim aktivnostima u arhivima, bilo u knjižnici bilo putem internetskih tražilica na hrvatskom ili na nekim drugim jezicima, istraživač će naići na mnoštvo jedinica koje se bave temama arhivske pedagogije, kao i primjerima arhivskopedagoške prakse. Međutim, o arhivskoj andragogiji i aktivnostima za odrasle osobe u arhivima nije pronađena niti jedna jedinica literature. Štoviše, pronađen je samo jedan primjer, i to u Velikoj Britaniji, gdje *The National Archives* nudi pojedine radionice namijenjene isključivo odraslim osobama.¹ S obzirom na trenutačno stanje istraži-

¹ [s. n.], »Education and Outreach«, *The National Archives* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/> (pristup 4. kolovoza 2022. godine).

vanja te, može se reći, nove i potencijalne odgojno-obrazovne aktivnosti u arhivima, postavlja se pitanje postoji li uopće potreba za njezinom afirmacijom i daljnjim razvijanjem. Na taj izazov pokušat će se odgovoriti u radu kroz više perspektiva, prvenstveno arhivističku i andragogijsku, ali i pomoću teorijskih i praktičnih polazišta drugih srodnih disciplina, poput pedagogije, muzeologije, povijesti i sociologije, sve s ciljem ukazivanja na praktične prednosti koje ove odgojno-obrazovne aktivnosti mogu donijeti kako svojim polazišnim znanostima tako i razvoju interdisciplinarnosti u cjelini. S obzirom na to da suvremeni svijet pred odraslog čovjeka stavlja potrebu cjeloživotnog obrazovanja, stručnog usavršavanja, provođenja kvalitetnog slobodnog vremena i druge potrebe, arhivi i arhivska djelatnost mogli bi pridonijeti značajnijoj afirmaciji svoje djelatnosti na polju obrazovanja odraslih. Iako u arhivima već postoje događanja, poput izložbi, stručnih vodstava, znanstvenih i popularno-znanstvenih predavanja, koje u velikoj mjeri posjećuju upravo pripadnici navedene populacije, još uvijek nije prepoznat praktični potencijal arhiva pri osmišljavanju obrazovnih aktivnosti za odrasle osobe. Cilj je ovoga rada prikazati prednosti afirmacije arhivske andragogije u smislu razvoja praktične djelatnosti s tendencijom nastanka aktivnosti za odrasle osobe u arhivima. Također, u radu je prikazano jedno inicijalno istraživanje provedeno na populaciji odraslih osoba u Osječko-baranjskoj županiji, koje je imalo za cilj otkriti postoji li potreba za stvaranjem arhivsko-andragoških aktivnosti.

2. Teorijska polazišta

Polazišta za povezivanje arhivistike s andragogijom mogu se pronaći u temeljima arhivske pedagogije. Naime, arhivska pedagogija je hibridna znanstvena disciplina i interdisciplinarno područje koje za temeljni cilj ima osmišljavanje odgojno-obrazovnih aktivnosti u arhivima za vrćićki uzrast te učenike osnovnih i srednjih škola.² Razvojem arhivske pedagogije, praktična djelatnost s učenicima u arhivima zadobila je višestruke primjere dobre

O arhivskoj gerontogiji i odgojno-obrazovnim aktivnostima u arhivima za osobe treće životne dobi više u: Petra Kolesarić, »Arhivska gerontogija – treća životna dob u arhivu«, u: Radoslav Zaradić (glavni urednik), *6. kongres hrvatskih arhivista: »Na pragu 3. desetljeća 21. stoljeća – inkluzivnost kao uvjet«* (Split: Hrvatsko arhivističko društvo, 2021), str. 203–224.

² Petra Đuričić, *Edukativne djelatnosti nacionalnih arhiva u svijetu*, diplomski rad. Mentor: Hrvoje Staničić (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018), str. 16.

prakse, poput radionica, izložbi, stručnih vodstava po arhivima i društvenih igara. Nažalost, arhivski pedagozi još uvijek nisu određeni kao posebna kategorija niti arhivskih ni odgojno-obrazovnih djelatnika,³ no da postoji potreba za afirmacijom te djelatnosti svjedoči činjenica da danas u Republici Hrvatskoj gotovo svaki arhiv ima nekakav oblik odgojno-obrazovnih aktivnosti za učenike i studente.⁴ Zbog neodređenosti ove potencijalne djelatnosti, većina arhivskih djelatnika koji se bave arhivskom pedagogijom te osmišljavanjem različitih aktivnosti za djecu i učenike, samostalno se usavršava. S druge pak strane, tema arhivske pedagogije unutar hrvatskih arhiva dobro je istražena. Njome se bavi niz autora, ponajprije članova Hrvatskog arhivističkog društva i njegove Sekcije za arhivsku pedagogiju, pri čemu svakako treba izdvojiti Hrvoja Stančića, Danijela Jelaša, Dariju Hofgräff i druge.⁵

Unutar sustava pedagogijskih disciplina postoje opća pedagogija, povijest pedagogije, metodologija pedagogije, komparativna pedagogija, didaktika ili teorija obrazovanja te posebne pedagogije koje se razlikuju s obzirom na

³ Isto, str. 54.

⁴ Izdvađa se nekoliko primjera: [s. n.], »Radionice«, *Državni arhiv u Vukovaru*, (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.davu.hr/index.php/arhivska-pedagogija/radionice> (pristup 3. kolovoza 2022. godine); [s. n.], »Radionice«, *Hrvatski državni arhiv* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://arhiv.omniaspect.hr/Posjetite-nas/Radionice> (pristup 3. kolovoza 2022. godine); Petra Kolesarić, Valentina Markasović, Petra Sršić, Danijel Jelaš, »Heraldike radionice u Državnome arhivu u Osijeku kao dio izložbenog projekta Valpovački vlastelini Prandau-Normann«, u: Radoslav Zariđić (glavni urednik), *50. savjetovanje hrvatskih arhivista: privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog arhiva* (Osijek: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018), str. 115–140.

⁵ Ana Garić, Hrvoja Stančić, »Otvorenost arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu«, u: Silvija Babić (glavni urednik), *4. kongres hrvatskih arhivista: »Arhivi i politika«* (Opatija: Hrvatsko arhivističko društvo i Državni arhiv u Rijeci, 2013), str. 209–240; Hrvoja Stančić, Ana Garić, »Arhivska pedagogija«, u: Drahomira Gavranović, Ivona Despot (glavni urednici), *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* (Rijeka: Hrvatsko muzejsko društvo, 2014), str. 345–349; Darija Hofgräff, »Arhivska pedagogija kao poticaj zajedničkog rada arhiva i škola«, *Život i škola* 62/2 (2016), str. 279–285; Petra Đuričić, Hrvoja Stančić, »Edukacijske aktivnosti nacionalnih arhiva u Europskoj uniji«, u: Radoslav Zariđić (glavni urednik), *50. savjetovanje hrvatskih arhivista: privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog arhiva* (Osijek: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018), str. 159–179; Petra Kolesarić, Danijel Jelaš, »Stavovi i iskustva hrvatskih studenata povijesti povezanih s korištenjem online dostupnih povijesnih izvora«, u: Radoslav Zariđić (glavni urednik), *51. savjetovanje hrvatskih arhivista: upravljanje elektroničkim gradivom i suvremena arhivska praksa* (Slavonski Brod–Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2019), str. 207–231; Darija Hofgräff, Anamarija Pupić-Bakrač, »Zajedno smo jači: iskustva odsjeka za kulturno-prosvjetne aktivnosti hrvatskoga državnog arhiva u oblikovanju novih obrazovnih sadržaja«, *Magistra Iadertina* 15/1 (2020), str. 57–74.

predmet kojim se bave.⁶ Među posebnim pedagogijama postoji klasifikacija prema dobi, u koju pripadaju andragogija, odnosno pedagogija odraslih.⁷ Pastuović tvrdi da postoje pedagozi koji andragogiju smatraju znanstvenom disciplinom pedagogije, dok dio pedagoga te istraživača iz zemalja koje nemaju pedagoškijsku tradiciju smatraju andragogiju zasebnom znanošću o obrazovanju odraslih.⁸ S obzirom na to da postoje razlike u definiranju andragogije kao zasebne znanstvene discipline i one unutar pedagogije, ovaj se rad neće baviti rješavanjem tog pitanja, već mu je namjera pokazati prednosti povezivanja andragogije i arhivistike kao interdiscipline koja može obogatiti znanja iz arhivistike i iz andragogije.

Pri razmišljanju o potrebi afirmacije arhivske andragogije, potrebno je osvrnuti se na potrebe i zahtjeve suvremenog svijeta koji se stavljaju pred odrasloga čovjeka. Naime, 21. stoljeće kao stoljeće znanja pred čovjeka stavlja potrebu konstantnog učenja kao šireg pojma, ali i konstantnog obrazovanja, kao namjernog učenja.⁹ Dakle, može se reći da se od odraslog čovjeka zahtijeva cjeloživotno učenje i cjeloživotno obrazovanje, i to sve u svrhu njegova razvoja, ali i poboljšanja njegova rada. Pastuović ističe da su ključne implikacije cjeloživotnog učenja i obrazovanja promjena razumijevanja obrazovanja od onoga da je ono namijenjeno samo djeci i mladima do toga da je namijenjeno i odraslima.¹⁰ Izuzev cjeloživotnog obrazovanja i stručnog usavršavanja, nužno je reći i to da suvremena odrasla osoba traži i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.¹¹ Prema tome, arhivi bi mogli postati mjesta kako cjeloživotnog obrazovanja tako i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena.

Kao uzor u osmišljavanju arhivskoandragoških aktivnosti mogu poslužiti već dobro razvijene arhivskopedagoške aktivnosti, ali i primjeri iz drugih baštinskih ustanova. U prvom redu muzeji su već prepoznali mogućnosti stvaranja obrazovnih aktivnosti za odrasle osobe. Radovi o muzejskoj andra-

⁶ Mirko Lukaš, Marko Mušanović, *Osnove pedagogije* (Osijek: Vlastita naklada, 2020), str. 46–47.

⁷ Lukaš, Mušanović, *Osnove pedagogije*, str. 48.

⁸ Nikola Pastuović, »Interdisciplinarna perspektivna istraživanja obrazovanja odraslih«, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 11 (2017), str. 75–85, na str. 76–77.

⁹ Ana Marija Rogić, »Značenja cjeloživotnog učenja u kontekstu međunarodnih tijela i organizacija«, *Acta Iadertina* 11/1 (2014), str. 49–67, na str. 49–51.

¹⁰ Nikola Pastuović, »Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju«, *Odgojne znanosti* 10/2 (2008), str. 253–267, na str. 253–255.

¹¹ Zvonimir Komar, »Slobodno vrijeme kao vrijeme istinskog obrazovanja«, *Filozofska istraživanja* 29/2 (2009), str. 297–302, na str. 299–301;

gogiji i praktičnoj muzejskoj djelatnosti s odraslima sežu u 1980-e godine. Tako Mira Heim prenosi rad Marie Wolf o radu austrijskih muzeja s odraslima te mogućnostima razvoja muzejske andragogije.¹² Nadalje, o potrebi razvoja ove interdisciplinarne znanosti svjedoči i činjenica da već postoji časopis posvećen muzejskoj andragogiji koji se naziva *Museum andragogy*, a izdaje radove na engleskom jeziku.¹³ Autore koje svakako treba istaknuti u ovom polju su Walter Imola, Takács Anett, Adél Vehrér i drugi.¹⁴ O praktičnoj djelatnosti muzejske andragogije svjedoče muzeji iz Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država. Primjerice, *The British Museum* u svojoj ponudi ima programe za odrasle, koji uključuju rasprave, debate, pa čak i kratke tečajeve. Isto tako, *The Met Museum* nudi programe isključivo za odrasle, ali i radionice u kojima odrasli sudjeluju zajedno s djecom.¹⁵ U pronađenoj literaturi o baštinskoj andragogiji, koja je isključivo muzejskog karaktera, prikazane su studije slučaja. Primjerice, lisabonski Muzej vode (*Museu da Água*) nakon projekta o cjeloživotnom učenju, koji je naslovljen *Lifelong Learning*, te provedene studije slučaja donio je zaključke da muzeji trebaju osmišljavati slobodnovremenske aktivnosti za odrasle, omogućavati obrazovne aktivnosti za odrasle i za djecu te da se muzeji trebaju prilagođavati potrebama suvremenog društva.¹⁶

Da postoje zakonodavne osnove o mogućnostima stvaranja arhivskoandragoških aktivnosti, svjedoče i zakoni koji se odnose na arhive općenito. Naime, u *Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima* koji je na snazi od 2020. godine, u članku 34. o djelatnosti arhiva zapisano je, između ostalih odredbi, da arhivi »priređuju izložbe, predavanja i druge oblike predstavljanja arhiv-

¹² Mira Heim, »Wolf, Maria – Museums Andragogik, Parm Wien, Museologisches Institut, 1983.«, *Informatica museologica* 18/1–4 (1984), str. 87–88.

¹³ [s. n.], »Museum andragogy«, *Acting Communities* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://cskwiki.hu/en/museum-andragogy/> (pristup 4. kolovoza 2022. godine).

¹⁴ Walter Imola, Anett Takács, »Odrastanje u muzeju – metodologija obrazovanja odraslih u muzejima«, *Andragoške studije* 2 (2012), str. 161–173; Adél Vehrér, »Possibilities of Applying Virtual Spaces in Museum Education«, *Eruditio-Educatio* 14/4 (2019), str. 105–112; Dana Dudzinska-Przesmitzki, Robin S. Grenier, »Nonformal and Informal Adult Learning in Museums: A Literature Review«, *The Journal of Museum Education* 33/1 (2008), str. 9–22.

¹⁵ [s. n.], »Adult learning«, *The British Museum* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.britishmuseum.org/learn/adult-learning> (pristup 4. kolovoza 2022. godine); [s. n.], »Workshops and activities«, *The Metropolitan Museum* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.metmuseum.org/learn/workshops-and-activities> (pristup 4. kolovoza 2022. godine).

¹⁶ Kirsten Gibbs, Margherita Sani, Jane Thompson (ed.), *Lifelong Learning in Museums. A European Handbook* (Ferrara: EDISAI, 2007), str. 99–100.

skoga gradiva i arhivske djelatnosti« te da »organiziraju programe osposobljavanja i stručnog usavršavanja«. ¹⁷ Upravo te odredbe *Zakona* omogućavaju sustavnu organizaciju cjeloživotnog učenja, stručnog osposobljavanja te aktivnosti u slobodno vrijeme odraslih unutar arhiva. Primjena tih odredbi, posebice organizacija izložbi, predavanja i vodstava po arhivima podosta je zastupljena pojava u državnim arhivima Republike Hrvatske, kao i primjena odredbe o osposobljavanju i stručnom usavršavanju arhivskih djelatnika. Osim toga, *Etički kodeks arhivista*, objavljen na stranicama Hrvatskog arhivističkog društva, sadrži sljedeću rečenicu: »arhivisti se zalažu za što širu dostupnost gradiva i pružaju usluge svim korisnicima bez razlike.« ¹⁸ Također, tom je rečenicom korisnicima omogućeno korištenje arhivskog gradiva, a arhivistima otvorena mogućnost popularizacije arhivskog gradiva ne samo kroz njegovo objavljivanje u vidu prijepisa ili monografija, izložbi i slično, već i putem aktivnosti za odrasle. Ipak, prednosti arhiva u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja, stručnog usavršavanja i provođenja slobodnog vremena odraslih iz opće populacije još uvijek nisu iskorištene.

3. Mogućnost povezivanja na praktičnoj razini

Iako još uvijek ne postoji definicija arhivske andragogije, poznat je jedan svjetski arhiv koji nudi neke oblike aktivnosti za odrasle u svojoj djelatnosti. Naime, britanski *The National Archives* nude različite programe obrazovanja u arhivima na temelju povijesnih izvora za populacije učenika, odraslih, pa čak i radionice za obitelji. Također, one su podijeljene i prema određenim povijesnim razdobljima, pa korisnik može birati koji program želi. Ipak, nije poznato na koji su način ti programi osmišljeni, jesu li ispitani korisnici o zadovoljstvu i slično. ¹⁹ S obzirom na razvoj arhivske pedagogije u hrvatskim arhivima, teme aktivnosti mogu biti primjenjive i na odraslu populaciju. Hofgräff je u radu iz 2016. godine izložila primjere arhivskopedagoških radionica za učenike u Hrvatskom državnom arhivu: povijesna radionica, radionica o povijesti medicine, kartografska radio-

¹⁷ ***, *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristup 1. ožujka 2022. godine).

¹⁸ [s. n.], »Etički kodeks arhivista (Code de déontologie)«, prevela Ornata Tadin, *Hrvatsko arhivističko društvo* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://had-info.hr/opca-nacela/eticki-kodeks-arhivista> (pristup 5. listopada 2022. godine).

¹⁹ O tome više na: [s. n.], »Education and Outreach«.

nica, radionica o povijesti fotografije, arhivistička radionica, radionica o arhivskim bazama (digitalnim) i druge.²⁰ Tim se radionicama mogu pridodati i heraldička radionica,²¹ genealoška radionica i druge radionice koje je moguće osmisliti na temelju gradiva koje se čuva u arhivima. Takve teme radionica mogu biti primjenjive i na aktivnosti za odrasle osobe, naravno usklađene s andragogijskim načelima učenja i obrazovanja odraslih osoba te osmišljene od strane arhivskih djelatnika, koji uz arhivističke kompetencije posjeduju i kompetencije za rad s odraslima.²² Prednost osmišljavanja arhivskoandragoških radionica jest činjenica da je dio odraslih osoba bio sudionikom povijesnih zbivanja u kojima je nastajalo određeno arhivsko gradivo, koje je sada već dostupno javnosti, ili se barem sjeća nekakvih priča starijih generacija o prošlosti.

Uz to, neizbježan je fenomen kulture sjećanja. Ona podrazumijeva kolektivno sjećanje neke grupe ili društva na određeni povijesni događaj, ali i individualno, privatno sjećanje pojedinca.²³ S obzirom na to da se privatna sjećanja razlikuju, na takvim radionicama nužan je voditelj radionice – u ovom slučaju arhivski djelatnik, koji može objasniti sudionicima što povijesni izvori kažu o nekom događaju i kako suvremena povijesna znanost interpretira taj događaj. Ne ulazeći u eventualne probleme koji se mogu javiti prilikom održavanja takvih radionica, nužno je samo reći da zbog toga arhivski djelatnik treba uz navedene arhivističke kompetencije imati i andragogijske. Uz kulturu sjećanja, moguće je integrirati arhivskopedagošku radionicu zajedno s arhivskoandragoškom u kojima bi učenici osnovnih i srednjih škola, odnosno korisnici arhivskopedagoških aktivnosti, uz rad na arhivskom gradivu mogli imati i živog pripovjedača u vidu odrasle osobe. Osim kulture

²⁰ Darija Hofgräff, »Arhivska pedagogija kao poticaj zajedničkog rada arhiva i škola«, str. 282–283.

²¹ O heraldičkim radionicama vidi, primjerice, u: Kolesarić, Markasović, Sršić, Jelaš, »Heraldčke radionice u Državnome arhivu u Osijeku kao dio izložbenog projekta Valpovački vlastelini Prandau-Normann«, str. 117–119.

²² Više o mogućim kompetencijama vidi u: Dušan Petričević, »Prilog raspravi o profesiji: andragog«, *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva* 15/1 (2011), str. 11–29.; Nevena Čalina, Branko Dijanošić, Eva Gefferth, Jasna Martinko, *Kako uspješno poučavati odrasle* (Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 2012); Kolesarić, »Arhivska gerontogogija – treća životna dob u arhivu«, str. 215–219.

²³ Joško Božanić, »Kultura sjećanja i strategija zaborava«, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 6–7 (2014), str. 399–350, na str. 339–345.

sjećanja, takve bi radionice mogle pridonijeti i javnoj povijesti, koja nastoji približiti povijesne izvore, dakle arhivsko gradivo, široj populaciji.²⁴

Izuzev rada s arhivskim izvorima u fizičkom obliku, treba reći i da je moguće osmisliti aktivnosti za rad s digitalnim arhivskim izvorima. Naime, već nekoliko desetljeća arhivisti intenzivno rade na digitalizaciji izvora, stoga postoji mnoštvo specijaliziranih portala s objavljenim preslikama arhivskih izvora, ali i mnogi arhivi imaju digitalizirane izvore na svojim mrežnim stranicama. S obzirom na to, potrebno je reći i da je moguće osmisliti radionicu s digitalnim arhivskim izvorima, pri čemu bi se uz učenje o konkretnoj povijesnoj temi razvijale i digitalne kompetencije.

Prema svemu navedenom, arhivi mogu ponuditi odraslima različite sadržaje na kojima korisnici mogu učiti u sklopu cjeloživotnog obrazovanja. Uz to, omogućava im se i kvalitetno provođenje slobodnog vremena. U pogledu stručnog usavršavanja, može se reći da bi u tom slučaju arhivi morali nešto značajnije proširiti svoju ponudu, a ona bi onda morala uključivati različite teme iz svih područja ljudske djelatnosti za konkretnu skupinu odraslih. Pritom je važno imati na umu da arhivski djelatnik može angažirati i druge osobe za vođenje radionice, sve ovisno o arhivskom gradivu i potrebnim uvjetima rada s gradivom.

4. Inicijalno istraživanje

Prvotni je plan bio provesti inicijalno istraživanje na dijelu uzorka populacije odraslih osoba i osoba treće životne dobi s područja Osječko-baranjske županije. Provedba istraživanja bila je planirana za siječanj 2022. godine, no zbog pandemije bolesti COVID-19 odgođena je za veljaču i ožujak. Budući da su epidemiološke mjere i dalje bile na snazi, zaključeno je da prilikom ispitivanja može doći do ugrožavanja zdravlja osoba treće životne dobi te se odustalo od te skupine ispitanika. Razmatran je bio i *online* upitnik za osobe treće životne dobi, no smatrano je da bi u njemu, vjerojatno, sudjelovao samo onaj dio osoba treće životne dobi koji koristi tehnologiju, što bi u konačnici utjecalo na rezultate. S obzirom na sve poteškoće pri provođenju istraživanja, odlučeno je da će ono biti provedeno u veljači i ožujku 2022. go-

²⁴ Više o javnoj povijesti vidi, primjerice, u: Michael Antolović, Biljana Šimunović-Bešlin, »Public history – istorijska praksa, alternativni pokret, naučna disciplina?«, *Istorija 20. veka* 37/1 (2019), str. 9–37.

dine putem *online Google* obrazaca i to na prigodnom uzorku odraslih osoba iz Osječko-baranjske županije. Kao odrasle osobe uzete su u obzir sve one osobe između navršene 18. i 65. godine života.²⁵

4.1. Cilj, problem i hipoteze

Cilj je ovog istraživanja bio ispitati i utvrditi stavove odraslih osoba o arhivskoj djelatnosti usmjerenoj na cjeloživotno obrazovanje te na stručno usavršavanje. Problem istraživanja jesu stavovi odraslih osoba spram arhivske djelatnosti namijenjene cjeloživotnom obrazovanju i stručnom usavršavanju odraslih osoba.

Sociodemografska obilježja ispitanika uključuju spol, dob, vrstu stručne sprema te prebivalište ispitanika (grad ili selo). Zavisne varijable čine temeljni stavovi ispitanika o mogućnostima arhivske djelatnosti na područjima cjeloživotnog obrazovanja i stručnog usavršavanja.

Na temelju cilja istraživanja, definirani su sljedeći istraživački zadaci:

- A) Ispitati stavove odraslih osoba o arhivu kao mjestu učenja za odrasle osobe.
- B) Ispitati stavove odraslih osoba o provođenju radionica i stručnog usavršavanja putem radionica za odrasle osobe u arhivu.
- C) Ispitati povezanost stavova o posjetu arhivu i posjetu radionici veza-
noj uz posao u arhivu.
- D) Ispitati povezanost stavova o cjeloživotnom obrazovanju i arhivskom
radionicom s digitalnim izvorima.

Iz navedenog cilja i problema proizlaze sljedeće hipoteze:

H1: Odrasle osobe statistički značajno smatraju da arhiv može biti mjesto učenja za odrasle.

H2: Odrasle osobe statistički značajno pokazuju interes za posjećivanje arhiva, ako se u njemu održava radionica za cjeloživotno obrazovanje o pojedinim temama iz gradske, zavičajne ili nacionalne povijesti.

²⁵ To je odlučeno prema činjenici da se punoljetne osobe u Republici Hrvatskoj smatraju odraslim osobama, a prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO) starost započinje sa 65. godinom starosti. O tome vidi, primjerice, u: Kolesarić, »Arhivska gerontogogija – treća životna dob u arhivu«, str. 206.

H3: Postoji statistički značajna povezanost između stava osobe da želi posjetiti radionicu u arhivu vezanu uz cjeloživotno obrazovanje i da želi posjetiti radionicu vezanu uz digitalne arhive.

4.2. Ispitanici

Istraživanjem je obuhvaćeno 94 odrasle osobe u Osječko-baranjskoj županiji.²⁶ Od ukupnog broja ispitanika, njih 78,7% (N=74) je ženskog spola, dok je 21,3% (N=20) muškog spola. Prema dobnim skupinama sudjelovalo je 46,8% (N=44) ispitanika između 41. i 65. godine života, 30,9% (N=29) između 26. i 40. godine života te 22,3% (N=21) ispitanika između 18. i 25. godine života. U pogledu prebivališta, 81,9% (N=77) ispitanika je iz grada, dok je 18,1% (N=17) ispitanika sa sela. Prema stručnoj spremi u istraživanju je sudjelovalo 67% (N=63) ispitanika s visokom stručnom spremom, 12,8% (N=12) ispitanika s višom stručnom spremom, 12,8% (N=12) ispitanika sa srednjom stručnom spremom, 7,4% (N=7) ispitanika s doktoratom ili magisterijem, dok nije sudjelovala niti jedna osoba sa statusom kvalificiranog i nekvalificiranog radnika.

4.3. Instrumenti

Prikupljanje podataka provedeno je anketnim upitnikom izrađenim za potrebe istraživanja, koji se sastojao od dvaju dijelova:

- sociodemografska obilježja ispitanika;
- stavovi o arhivu kao mjestu učenja odraslih osoba, održavanju radionica i drugih aktivnosti za odrasle u arhivima.

Sociodemografska obilježja dobivena su putem pitanja u prvom dijelu anketnog upitnika u kojem su se ispitanici izjašnjavali o spolu, dobi, vrsti stručne spreme te mjestu prebivališta (grad ili selo).

Drugi, glavni dio anketnog upitnika sastojao se od jedanaest pitanja, od kojih je devet bilo usredotočeno na arhive kao ustanove u kojima bi se mogle održavati radionice za odrasle osobe, njihovo stručno usavršavanje te

²⁶ S obzirom na to da je za ovo inicijalno istraživanje uzorak bio samo 94 ispitanika, buduća bi istraživanja koja bi ispitivala ovakvu tematiku trebala obuhvaćati veći broj ispitanika. Ipak, treba naglasiti da je ovo istraživanje, uz navedeno, bilo usmjereno i na ispitivanje postoji li uopće potreba za provedbom istraživanja, što se prema rezultatima istraživanja iskazalo pozitivnim.

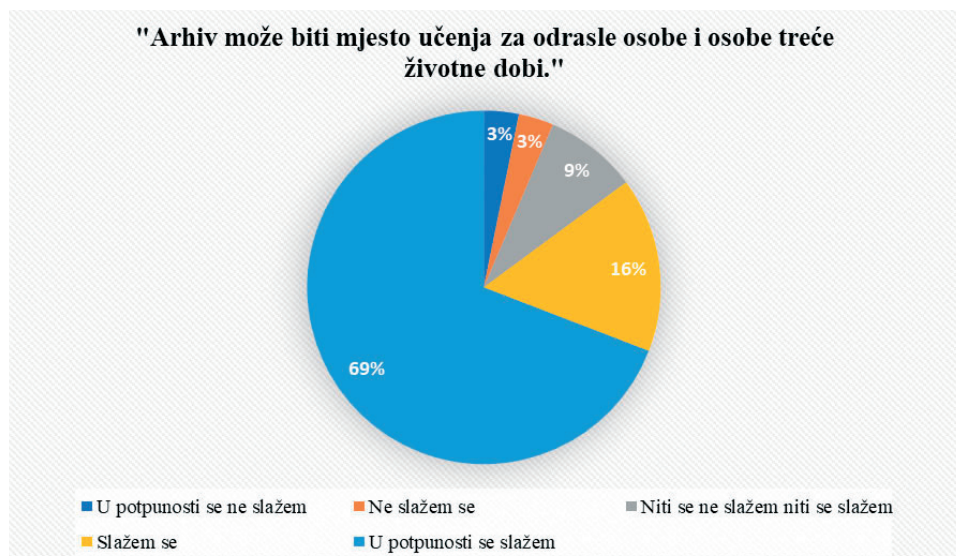
cjeloživotno obrazovanje, dok su se dva pitanja odnosila na poznavanje digitalnih arhiva te na njihovu primjenu u radionicama u arhivu.

4.4. Postupak

Ispitivanje je provedeno tijekom veljače i ožujka 2022. godine. Anketiranje odraslih osoba izvršeno je putem anonimnog *online* anketnog upitnika, odnosno putem *Google* obrazaca. Pri obradi podataka primijenjene su deskriptivna i inferencijalna statistika. Podaci iz anketnih upitnika obrađeni su uz primjenu računalnog programa za statističku obradu podataka – *Statistical Package for Social Sciences* (SPSS).

5. Rezultati istraživanja

Od ukupnog broja ispitanika (N=94), njih 72,3% (N=68) barem je jednom u životu posjetilo arhiv, dok njih 27,7% (N=26) nikada nije bilo u arhivu. U pogledu tvrdnje »Arhiv može biti mjesto učenja samo za učenike i studente«, 74,4% ispitanika u potpunosti se ne slaže ili se ne slaže s ovom tvrdnjom, 10,6% ispitanika niti se ne slaže niti se slaže, dok se 14,9% ispitanika slaže ili se u potpunosti slaže.

Grafikon 1. Stavovi odraslih osobama o mogućnostima arhiva kao mjesta učenja za odrasle osobe i osobe treće životne dobi

Prema Grafikonu 1., preko 80% ispitanika u potpunosti se slaže ili se slaže da arhiv može biti mjesto učenja za odrasle osobe i osobe treće životne dobi, što uspoređujući s prethodnom tvrdnjom potkrepljuje stav da arhiv može biti mjesto učenja za svaku dob.

Od ukupnog broja ispitanika, njih 70,2% (N=66) u potpunosti se slaže ili se slaže da bi posjetilo arhiv ako bi se u njemu održavala radionica za cjeloživotno obrazovanje s temama iz gradske, zavičajne ili nacionalne povijesti, a njih se 78,8% (N=74) u potpunosti slaže ili se slaže da bi posjetilo radionicu u arhivu ako bi ona bila vezana uz njihovo stručno usavršavanje. Nadalje, od ukupnog broja ispitanika, njih 69,1% (N=65) u potpunosti se slaže ili se slaže da bi posjetilo radionicu u arhivu za stručno usavršavanje ako bi dobilo potvrdu ili certifikat. Nešto je veći udio onih koji bi posjetili radionicu u arhivu kojoj je tema vezana uz njihov posao, pa se tako 88,3% (N=83) ispitanika u potpunosti slaže ili se slaže s ovom tvrdnjom, njih 8,5% (N=8) nije sigurno, odnosno niti se ne slaže niti se slaže s navedenom tvrdnjom, a tek 3,2% (N=3) ispitanika ne slaže se da bi posjetilo radionicu u arhivu vezanu u njihov posao.

Budući da se radilo o inicijalnom istraživanju, postavljena su samo dva pitanja koja su se odnosila na digitalne arhive. Prvo je uključivalo tvrdnju znaju li osobe da postoje digitalni arhivi, na što je potvrdno odgovorilo 81,9% (N=77) ispitanika, dok 18,1% (N=17) ispitanika ne zna za njihovo postojanje. Drugo pitanje bilo je usmjereno na stav ispitanika o posjeti radionice koja je vezana uz digitalne arhive, a 75,5% (N=71) u potpunosti se slaže ili se slaže da bi posjetilo takvu radionicu, njih 11,7% (N=11) niti se ne slaže niti se slaže, dok se njih 12,8% (N=12) izjasnilo da ne bi posjetilo takvu radionicu.

Tablica 1. Korelacijska analiza posjeta radionice u arhivu vezane uz cjeloživotno obrazovanje i želje za posjetom radionice vezane uz digitalne arhive

Varijabla		Htio/htjela bih posjetiti arhiv ako se u njemu održava radionica za cjeloživotno obrazovanje o pojedinim temama iz gradske, zavičajne ili nacionalne povijesti.	Posjetio/la bih radionicu u arhivu koja je vezana uz digitalne arhive.
Htio/htjela bih posjetiti arhiv ako se u njemu održava radionica za cjeloživotno obrazovanje o pojedinim temama iz gradske, zavičajne ili nacionalne povijesti.	R	1	.374**
	N	94	94

Bilješka: $p < 0,01^{**}$

Korelacijskom analizom odabranih varijabli (Pearsonov test) utvrđena je statistički značajna pozitivna blaga povezanost između tvrdnje da bi osoba htjela posjetiti arhiv ako se u njemu održava radionica vezana uz cjeloživotno obrazovanje o pojedinim temama iz gradske, zavičajne ili nacionalne povijesti sa stavom osobe da bi posjetila radionicu u arhivu koja je vezana uz digitalne arhive $r(94)=0,374$, $p<0,01$.

6. Rasprava

Uzevši u obzir sve rezultate istraživanja, može se reći da je prva hipoteza dokazana. Naime, rezultati pokazuju da odrasle osobe obuhvaćene istraživanjem statistički značajno smatraju da arhiv može biti mjesto učenja za odrasle osobe i osobe treće životne dobi. Prema tome, arhivi bi nesumnjivo trebali usmjeriti svoju djelatnost i na te populacije i samim time utjecati na svoju popularizaciju u javnosti. Dakle, preko 80% ispitanika slaže se ili se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, što je značajno jer upućuje na to da osoba koja bi kao odrasla koristila obrazovne aktivnosti u arhivu, vjerojatno bi iste pohađala i u trećoj životnoj dobi. Ono što bi svakako trebalo ispitati u sljedećim istraživanjima koja bi se bavila konkretno ovom ili nekim drugim sličnim temama jest i na koji način odrasle osobe žele učiti u arhivu, je li to putem radionica ili nekih drugih aktivnosti, uz ispitivanje o temama koje bi ih zanimale i o kojima bi željeli više znati. Pritom bi bilo poželjno da se posegne i za primjerima dobre prakse, kao što su oni iz muzeja koji su spomenuti ranije.

Na navedeno se nadovezuje druga hipoteza, koja je postavljena tako da odrasle osobe statistički značajno pokazuju interes za posjećivanje arhiva ako se u njemu održava radionica za cjeloživotno obrazovanje o pojedinim temama iz gradske, zavičajne ili nacionalne povijesti. Ona je dokazana rezultatima da preko 70% ispitanika tvrdi da bi posjetilo radionicu o cjeloživotnom obrazovanju koja se temelji na ovim temama.

Smatram da arhiv može izraditi mnoštvo aktivnosti u sklopu cjeloživotnog obrazovanja ne samo na temama nacionalne povijesti, već konkretno zavičajne, posebice zbog toga što državni arhivi u Republici Hrvatskoj u najvećoj mjeri čuvaju gradivo vezano upravo uz geografsko područje u kojem se arhiv nalazi, odnosno područje djelovanja tog arhiva. Svakako bi trebalo ispitati i koja povijesna razdoblja najviše zanimaju odrasle. Time bi došlo do

pojedinih ograničenja, budući da određeni arhivi čuvaju gradivo samo od ranog novog vijeka pa do suvremenog razdoblja, no u takvim bi se radionicama mogli, a zasigurno trebali, uklopiti digitalni izvori.

Posljednja, treća hipoteza odnosila se na postojanje statistički značajne povezanosti između stava osobe da želi posjetiti radionicu u arhivu vezanu uz cjeloživotno obrazovanje i da želi posjetiti radionicu vezanu uz digitalne arhive. Rezultati pokazuju da u 99% slučajeva osoba koja je pozitivno odgovorila na prvu tvrdnju ujedno je pozitivno odgovorila i na drugu. Prema tome, u kontekstu razvoja cjeloživotnog obrazovanja u arhivu ključno je uključiti i digitalne arhive, odnosno digitalne arhivske izvore, jer odrasle osobe svoje cjeloživotno obrazovanje zasigurno temelje i na sveprisutnoj digitalizaciji.

7. Zaključak

Ovim radom o mogućnostima praktičnog utemeljenja arhivske andragogije ukazalo se na mogućnost afirmacije arhiva kao mjesta za učenje, ne samo učenika i studenata, već i odraslih osoba. Arhivi svojim gradivom i kompetentnim djelatnicima mogu omogućiti razvoj aktivnosti cjeloživotnog obrazovanja, stručnog usavršavanja, provođenja kvalitetnog slobodnog vremena i drugih potreba suvremene odrasle osobe. Pritom je nužno voditi se arhivističkim znanjima i već do sada utemeljenoj teoriji i praksi arhivske pedagogije, ali je potrebno uzeti u obzir i znanja iz andragogije te muzejske andragogije, a sve u cilju stvaranja što kvalitetnijih aktivnosti za te populacije. Inicijalnim istraživanjem dokazano je da postoje mogućnosti za razvijanje takvih arhivskoandragoških aktivnosti. Osim toga, rezultati istraživanja pokazali su da odrasle osobe imaju interesa za pohađanjem aktivnosti iz područja cjeloživotnog obrazovanja, ali i da se žele stručno usavršavati u arhivima. Da bi se mogla razviti konkretna teorija i praktična djelatnost arhivske andragogije, potrebno je provesti opsežnije istraživanje, koje je zbog pandemije bolesti COVID-19 bilo onemogućeno. Tim bi se istraživanjem ili istraživanjima mogle utvrditi konkretne potrebe odraslih, ali i njihova očekivanja od aktivnosti u arhivu. Ta istraživanja svakako bi trebala ispitati koje teme zanimaju odrasle osobe. Također, trebala bi se napraviti i diferencijacija ispitanika, jer zasigurno postoje razlike između interesa odraslih osoba, primjerice onih do 40. godine života i onih od 41. do 65. godine života. Uz navedeno, potrebno je svakako uklopiti i na koji način odrasle osobe žele raditi na digitalnim izvorima i koje ih teme iz ovog korpusa zanimaju.

Prema svemu navedenom, može se zaključiti da potencijala za afirmaciju arhivske andragogije ima, no potrebno je značajnije se usmjeriti na istraživanje potreba krajnjih korisnika te njihovih očekivanja da bi se mogle razviti odgojno-obrazovne aktivnosti za odrasle osobe u arhivima.

8. Popis literature

- Antolović, Michael; Šimunović-Bešlin, Biljana. 2019. »Public history – istorijska praksa, alternativni pokret, naučna disciplina?«, *Istorija 20. veka* 37/1 (2019), str. 9–37.
- Božanić, Joško. 2014. »Kultura sjećanja i strategija zaborava«, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 6–7 (2014), str. 399–350.
- Čalina, Nevena; Dijanošić, Branko; Gefferth, Eva; Martinko, Jasna. 2012. *Kako uspješno poučavati odrasle* (Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 2012).
- Dudzinska-Przesmitzki, Dana; Grenier, Robin S. 2008. »Nonformal and Informal Adult Learning in Museums: A Literature Review«, *The Journal of Museum Education* 33/1 (2008), str. 9–22.
- Đuričić, Petra; Stančić, Hrvoje. 2018. »Edukacijske aktivnosti nacionalnih arhiva u Europskoj uniji«, u: Radoslav Zaradić (glavni urednik), *50. savjetovanje hrvatskih arhivista: privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog arhiva* (Osijek: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018), str. 159–179.
- Đuričić, Petra. 2018. *Edukativne djelatnosti nacionalnih arhiva u svijetu*, diplomski rad. Mentor: Hrvoje Staničić (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018).
- Garić, Ana; Stančić, Hrvoje. 2013. »Otvorenost arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu«, u: Silvija Babić (glavni urednik), *4. kongres hrvatskih arhivista: »Arhivi i politika«* (Opatija: Hrvatsko arhivističko društvo i Državni arhiv u Rijeci, 2013), str. 209–240.
- Gibbs, Kirsten; Sani, Margherita; Thompson, Jane (ed.). 2007. *Lifelong Learning in Museums. A European Handbook* (Ferrara: EDISAI, 2007).
- Heim, Mira. 1984. »Wolf, Maria – Museums Andragogik, Parm Wien, Museologisches Institut, 1983.«, *Informatica museologica* 18/1–4 (1984), str. 87–88.
- Hofgräff, Darija. 2016. »Arhivska pedagogija kao poticaj zajedničkog rada arhiva i škola«, *Život i škola* 62/2 (2016), str. 279–285.
- Hofgräff, Darija; Pupić-Bakrač, Anamarija. 2020. »Zajedno smo jači: iskustva od sjeka za kulturno-prosvjetne aktivnosti hrvatskoga državnog arhiva u oblikovanju novih obrazovnih sadržaja«, *Magistra ladertina* 15/1 (2020), str. 57–74.
- Imola, Walter; Takács Anett. 2012. »Odrastanje u muzeju – metodologija obrazovanja odraslih u muzejima«, *Andragoške studije* 2 (2012), str. 161–173.

- Kolesarić, Petra. 2021. »Arhivska gerontogija – treća životna dob u arhivu«, u: Radoslav Zaradić (glavni urednik), *6. kongres hrvatskih arhivista: »Na pragu 3. desetljeća 21. stoljeća – inkluzivnost kao uvjet«* (Split: Hrvatsko arhivističko društvo, 2021), str. 203–224.
- Kolesarić, Petra; Markasović, Valentina; Sršić, Petra; Jelaš, Danijel. 2018. »Heraldičke radionice u Državnome arhivu u Osijeku kao dio izložbenog projekta Valpovački vlastelini Prandau-Normann«, u: Radoslav Zaradić (glavni urednik), *50. savjetovanje hrvatskih arhivista: privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog arhiva* (Osijek: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018), str. 115–140.
- Kolesarić, Petra; Jelaš, Danijel. 2019. »Stavovi i iskustva hrvatskih studenata povijesti povezanih s korištenjem online dostupnih povijesnih izvora«, u: Radoslav Zaradić (glavni urednik), *51. savjetovanje hrvatskih arhivista: upravljanje elektroničkim gradivom i suvremena arhivska praksa* (Slavonski Brod–Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2019), str. 207–231.
- Komar, Zvonimir. 2009. »Slobodno vrijeme kao vrijeme istinskog obrazovanja«, *Filozofska istraživanja* 29/2 (2009), str. 297–302.
- Kujundžić, Nedjeljko. 1992. »Gerontologija: nova edukološka disciplina«, *Istraživanja odgoja i obrazovanja* 9 (1992), str. 123–134.
- Lukaš, Mirko; Mušanović, Marko. 2020. *Osnove pedagogije* (Osijek: Vlastita naklada, 2020).
- Pastuović, Nikola. 2008. »Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju«, *Odgojne znanosti* 10/2 (2008), str. 253–267.
- Pastuović, Nikola. 2017. »Interdisciplinarna perspektivna istraživanja obrazovanja odraslih«, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 11 (2017), str. 75–85, doi: <https://doi.org/10.21857/yl4okf3wj9>.
- Petričević, Dušan. 2011. »Prilog raspravi o profesiji: andragog«, *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva* 15/1 (2011), str. 11–29.
- Rogić, Ana Marija. 2014. »Značenja cjeloživotnog učenja u kontekstu međunarodnih tijela i organizacija«, *Acta Iadertina* 11/1 (2014), str. 49–67.
- Stančić, Hrvoje; Garić, Ana. 2014. »Arhivska pedagogija«, u: Drahomira Gavranović, Ivona Despot (glavni urednici), *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* (Rijeka: Hrvatsko muzejsko društvo, 2014), str. 345–349.
- Vehrer, Adél. 2019. »Possibilities of Applying Virtual Spaces in Museum Education«, *Eruditio-Educatio* 14/4 (2019), str. 105–112.
- [s. n.]. »Adult learning«, The British Museum (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.britishmuseum.org/learn/adult-learning> (pristup 4. kolovoza 2022. godine).
- [s. n.]. »Etički kodeks arhivista (Code de déontologie)«, prevela Ornata Tadin, *Hrvatsko arhivističko društvo* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://had-info.hr/opca-nacela/eticki-kodeks-arhivista> (pristup 5. listopada 2022. godine).

- [s. n.]. »Radionice«, *Državni arhiv u Vukovaru*, (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.davu.hr/index.php/arhivska-pedagogija/radionice> (pristup 3. kolovoza 2022. godine).
- [s. n.]. »Radionice«, *Hrvatski državni arhiv* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://arhiv.omniaspect.hr/Posjetite-nas/Radionice> (pristup 3. kolovoza 2022. godine).
- [s. n.]. »Workshops and activities«, *The Metropolitan Museum* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://www.metmuseum.org/learn/workshops-and-activities> (pristup 4. kolovoza 2022. godine).
- ***. 2020. *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (pristup 1. ožujka 2022. godine).

Possibilities of Developing an Archival Andragogy

Summary

The heritage institutions of archives in the Republic of Croatia have many activities for students, such as exhibitions, expert guidance, scientific and popular science lectures, etc. Nevertheless, the possibility was recognized that archives could be places of learning not only for students, but also for the adult population. This paper shows the possibilities of practical connection of archival studies with andragogy for the purpose of creating educational activities in archives. The paper presents initial research, which aimed to find out if there is a need for the affirmation of archival andragogy.

Key words: archives, andragogy, educational sciences, leisure, lifelong learning